

'Baerje'

"BAERNE"

Tijdschrift van de Historische Kring "Baerne".

7e jaargang - nummer 3 - oktober 1983.

Verschijnt viermaal per jaar.

Losse nummers á f 3,-- verkrijgbaar bij N. Kuyt-Smit,
Van Wassenaerlaan 16, Baarn

Redactie : J. Kruidenier
E. Witsenburg-Horsman

Typewerk : M. Reitsma
J. v.d.Laan

Redactieadres : J. Kruidenier, Smutslaan 2, Baarn
Tel. 02154-17860

o-o-o-o

De Historische Kring "Baerne" stelt zich ten doel het bestuderen van en belangstelling kweken voor geschiedenis in het algemeen en van Baarn in het bijzonder. Zij tracht dit doel te bereiken door middel van het organiseren van lezingen, excursies, tentoonstellingen en het uitgeven van een eigen tijdschrift.

Naast deze algemene activiteiten bestaat de mogelijkheid toe te treden tot de volgende werkgroepen:

1. Werkgroep Oudheidkamer

Deze groep houdt zich o.a. bezig met het beheer en het uitbreiden van de collectie gemeentelijke Oudheidkamer.

Inlichtingen: J.M. v.d. Drink-van Wijkvliet
Prof. Meijerslaan 10, Baarn
Tel. 02154 - 20161

2. Werkgroep Archeologie

Inlichtingen: C. Emmelkamp-Brekelmans,
Gerard Loulaan 31, Baarn
Tel. 02154 - 12670.

o-o-o-o

Dagelijks Bestuur van de vereniging

Voorzitter : G.H. Grootendorst - Toornekamp
Secretaris : B. Braat, tel. 02154 - 12523
Penningmeester : E. v.d. Steeg, Talmalaan 39, Baarn.

o-o-o-o

Het lidmatschap van de Historische Kring "Baerne" bedraagt;
f 35,- per jaar per gezin
f 25,- per jaar voor een gewoon lid
f 12,50 per jaar voor een jeugdlid (14 t/m 18 jaar)

Postadres van de vereniging: postbus 326, 3740 AH Baarn.
Bankrekeningnummer: 30.47.28.292 t.n.v. H.K. "Baerne".
Postgironummer : 4192133 t.n.v. H.K. "Daerne".

o-o-o-o

INHOUD

=====

Van de redactie

Beknopte geschiedenis van de Baarnse rechtspraak

Het Gerecht van de Hooge Heerlijkheid Baarn

Groeneveld in Baarn

Als stukjes van een legpuzzel

De tegeltableaus van Lenteleven

Nieuwe Baarnse School 75 jaar oud

De voedsel- en brandstofvoorziening in Baarn. 1944 - 1945

Programma

VAN DE REDAKTIE

=====

Bij het zoeken naar copy voor ons 3e nummer van deze jaargang is het ons weer eens opgevallen hoe rijk de geschiedenis van Baarn en omgeving eigenlijk is en welke belangrijke rol onze historieschrijver T.Pluim heeft gespeeld in het opsporen van allerlei Baarnse wetenswaardigheden.

Zo bracht één van onze leden ons onlangs een bij toeval ontdekte bundel artikelen van zijn hand uit de Nieuwe Bussumse Krant van 1930, waarvan wij het bestaan niet kenden.

Deze artikelen, die eertijds onder de titel „ Uit Gooilands Verleden " verschenen, leveren ons weer heel wat stof voor volgende afleveringen van „ Baerne " .

Het toeval zit soms in een klein hoekje, dat ondervond ook één van onze leden, de Hr. L.Grootendorst.

Hij kwam op het spoor van de oude notulen van het Gerecht Baarn.

In dit nummer besteden we daar dan ook de nodige aandacht aan.

De Historische Markt op 8 Oktober a.s. heeft op het ogenblik ieders aandacht.

In dit nummer zult U er niets over vinden, want eerdaags krijgt U een circulaire in de bus met alle gegevens over deze belangrijke dag.

Wij raden tenslotte alle lezers aan het programma van de komende maanden met aandacht te bekijken en de data in Uw agenda te noteren

o-o-o-o-o-o-o-o

BEKNOPTE GESCHIEDENIS VAN DE BAARNSE RECHTSPRAAK

=====

In 1426 verleende Bisschop Zweder van Culemborch aan Baarn opnieuw stadsrechten, nadat in 1350 de oudste stadsbrief door brand verloren was gegaan.

De verleende rechten werden in 22 artikelen vastgelegd en in artikel 1 vinden we de bepaling, dat er in de „ Stat van Baerne " zeven schepenen zullen zijn.

Baarn kreeg derhalve een eigen rechtbank.

Het ene jaar treden er drie, het andere jaar vier schepenen af en elk jaar worden de nieuwe schepenen gekozen uit de burgers van Baarn.

De artikelen 4-10 hebben betrekking op de handhaving van de orde en de veiligheid.

Er wordt in voorgeschreven welke boeten staan op doodslag, laster, huisvredebreuk enz..

Een mensenleven was kennelijk niet veel waard, want op doodslag stond een boete van 5 pond (± 5 gulden) en op een toegebrachte verwonding 40 schellingen.

Bij een twist mochten twee mannen uit het gemeentebestuur „ een vrede gebieden " dwz. op hun bevel moesten de vechtenden terstond ophouden en niet meer binnen een vastgestelde tijd opnieuw beginnen. Wie daaraan niet gehoorzaamde, werd driemaal achtereen met 5 pond beboet; hielp dit nog niet, dan mocht het gerecht de nalatige op het kasteel ter Eem in gijzeling stellen (Het Kasteel behoorde immers aan de Bisschop).

Deze stadsrechten werden in 1457 door Bisschop David van Bourgondië opnieuw bevestigd en met enkele nieuwe artikelen vermeerderd.

De burgers mochten voortaan voor de schout en de schepenen een zuiveringseed afleggen, indien zij van doodslag of zware verwonding beschuldigd werden.

Wie van een zware misdaad beschuldigd werd, kon zich dus door een eed zuiveren, wanneer hij bewijzen (getuigen) voor zijn onschuld had.

Al had Baarn dan een eigen rechtbank, een rechthuis bezat het nog niet.

Waarschijnlijk werd er recht gesproken op huis ter Eem of in het Schoutenhuis op de Brink (woning van de schout).

In 1674 kreeg Baarn pas een rechthuis.

In dat jaar hadden de Staten van Utrecht aan Prins Willem III Baarn, Eemnes, Eembrugge en Soest als „Hoge Heerlijkheden" opgedragen, voortaan was de Stadhouder als „Hoge Ambachtsheer" vrijwel onbeperkt gebiedster in deze dorpen, zo kwam ook de rechtspraak geheel in zijn handen, zelfs tot het vellen van doodvonnissen toe.

Hij benoemde dan ook een eigen rechtbank, „Het Hoge Gerecht van Baarn en Aanhorige Dorpen" en liet een eigen rechthuis bouwen aan de Brink (op de plaats van de huidige Hema).

De Prins liet zich vertegenwoordigen door een „Drossaard", die tevens voorzitter was.

Onder het gebouw op de hoek was de „Kelder" (de gevangenis) aangebracht, waarin desnoods ook gepijnigd werd.

In 1931 werd deze „Kelder" in het toenmalige Hotel Central verbouwd.

Men vond bij deze verbouwing volgens Pluim in de bodem nog allerlei ijzeren martelwerktuigen en kettingen, benevens ook nog enige resten van menselijke beenderen.

In de Franse tijd werd de waardigheid van Hoge Ambachtsheer afgeschaft en de bezittingen tot staatsdomein verklaard.

Zo werd het rechthuis publiek verkocht en tot logement ingericht.

Door het Hoge Gerecht van Baarn zijn veel vonnissen uitgesproken, waaronder enkele doodvonnissen.

Grote bekendheid kreeg de onthoofding van Hendrik Vlug in 1701, een vonnis dat op onze Brink voor het rechthuis door de Haarlemse beul werd voltrokken. (zie Pluim blz. 166).

Het lijk werd vermoedelijk naar de galg buiten het dorp gebracht en daar op een rad gelegd tot het verteerd was.

Waarschijnlijk heeft de galg van Baarn op de Hoge Vuurse gestaan, al is hier geen enkele naam (zoals Galgeveld of Galgeberg) om deze plaats nader aan te geven.

Het Schoutenhuis, nog altijd aanwezig, heeft diverse schouten gehuisvest.

Het bouwjaar is ons niet bekend, maar wel kennen we de namen van diverse bewoners, zoals Mr. Smout, die het huis in 1732 voor f1000 verkocht aan de nieuwe schout E.L. Pook van Baggen.

Toen in 1740 Christiaan Wiarda Plesman Schout van Baarn werd, vond hij dat huis te eenvoudig en liet hij naast de kerk een prachtige woning bouwen „Mes Delices" genoemd, dat voortaan tot schoutenhuis diende.

Schout Plesman leefde kennelijk op te grote voet, want in 1750 verdween deze dienaar der wet met de noorderzon, maar met achterlating van grote schulden.

Het schoutenhuis heeft nog tot 1795 dienst gedaan, daarna werd het ambt van Schout afgeschaft.

Aangezien we in het bezit zijn gekomen van de „Aantekeningen en Registratie van zaken ten gerechte behandeld bij de Hoge Heerlijkheid Baarn" over de periode 20 mrt 1753 t/m 3 dec. 1758, leek het ons interessant hierop volgend enkele van deze zaken onder uw aandacht te brengen.

J. Kruidenier

Bronnen:

Uit de geschiedenis van Baarn. T. Pluim.

Uit Gooilands verleden. T. Pluim.

Aantek. en Reg. bij de Hoge Heerlijkheid Baarn.

o-o-o-o-o

HET GERECHT VAN DE HOOGHE HEERLIJKHEID BAARN

=====

Soms kan het toeval tot verrassende ontdekkingen leiden. Een trouw lid van de Historische Kring, de heer Leo Grootendorst, had toestemming gekregen om iets op te sporen in het Gemeentelijk Archief van onze woonplaats.

Nu moet u niet denken dat zoiets een eenvoudige zaak is want dit archief ligt wel veilig afgesloten op een vaste plaats maar het is in de loop der jaren min of meer onbegaanbaar geworden omdat het niet nader geordend is. Vaak wordt het dus zoeken naar de bekende speld in de Hooiberg.

Maar zoals ik zei, het toeval kan een rol spelen. Op zijn speurtocht viel Grootendorst's oog op een boekje dat enigzins afwijkend van vorm was en dat wat achteloos tussen de documenten lag.

Uit nieuwsgierigheid pikte hij het op en las in ouderwets handschrift: "Aanteekeningen en Registratiën van zoodanige Zaken als bij den gereghte der Hooge Heerlijkheid Baarn... schriftelijk als mondeling zijn gearresteerd".

Het bleek nummer 4 van een serie officiële notulen te zijn. Het besloeg de periode van maart 1753 tot december 1758.

Het Baarnse gerecht was ingesteld door stadhouder Prins Willem III toen hij ambachtsheer van Baarn werd.

Speurder Grootendorst achtte de vondst belangrijk genoeg om te bewerken.

Het resultaat was een kloek stuk arbeid, waar heel wat uren in gingen zitten maar dat we nu als getypte copie op ons gemak kunnen doornemen.

En dat is zeker de moeite waard.

Op het eerste gezicht denk je dat het een dor relaas gaat worden.

Het begint bij de eedsafleggingen van alle tot het gerecht gekozenen, die "sweeren en beloven dat zij haar Koninklijke Hoogheid Anne, Kroonprinsesse van Groot Brittaniën, Prinsesse Douarière van Orange en Nassauw, gouvernante der vereenigde Nederlanden, etc. etc. sullen in respectieve Bedieningen gehoorsamen en respecteren door het uijtvoeren van Haar reets gegeven of nog te geeven bevelen".

Er waren er heel wat die dit moesten sweeren: Schout, schepenen, regtsbode, raaden, kerkmeester en armmeester politieq.

Schout was Gijsbert van Leersum.

Toen het laatste "So waarlijk moet mij God Almagtig helpen" was verklonken, werden de "Afgaande leden der oude regeeringe" door de schout bedankt voor hun diensten en verenigde men zich "volgens oude usantie aan een vriendelijke maaltijd", die in de vergaderkamer werd gehouden.

Hiebij compareerde ook de heer predicant A. van Benthem. En dan gaat men aan de slag.

Er wordt het nodige afvergaderd door 't volle gerecht en ingelanden!.

Men kwam minstens eens in de maand bijeen, maar ernstige zaken werden officieel op nader vastgestelde dagen behandeld.

Dat kon gaan over een restant van het "ossegelt" of "krijtende schulden" die geen langer uitstel gedoogden. Het merendeel van deze samenkomsten had met financiën te maken.

Er blijken "zettingen" (belastingen) van allerlei aard te zijn: reële (die de landeigenaren betrof), consumptive (voor iedereen bestemd), personele dorpszettingen en

huurlastzettingen om er maar een paar te noemen.

Eind december komt men nog één keer samen om de "publique aanbesteding van reparatie van het Choordak van de kerk" te bespreken en dan eindigd de notulist: "Sijnde dit jaar niet meer nooteerenswaardig voorgevallen".

Ook januari 1754 begint rustig: Nihil Notabile.

Al lezende komen er behalve eindeloze financiële verwickelingen ook andere zaken aan het licht.

Een open Reghtdag (waar iedere burger vrijelijk zijn bezwaren kon komen spuien) trok ondanks-verplichte-voorafgegane afkondiging, maar weinig belangstelling.

Dominee van Benthem heeft in de loop der jaren nogal eens moeilijkheden met het gerecht.

Hij is verstoord over een weigering om visitatiegelden uitbetaald te krijgen; een slepende affaire van een man, die hem het leven zuur maakt zullen we straks uitgebreid bekijken.

Verder lopen de reparaties van de kerk nogal in de papieren en zijn eigen tuinhuisje dat verrot is, mag niet zoals hij verzocht uit steen worden opgetrokken.

Ook krijgt hij tenslotte te horen dat het geld voor Wijn en Brood tot de Communie voortaan door de Diaconie bekostigd zal moeten worden.

Hij kreeg dus door de jaren heen heel wat te verwerken. De dominee was niet de enige die nogal eens overhoop lag met het gerecht.

Ook Willem Gideon Deutz, borgervader van Amsterdam, die een landgoed had bij de Eult, ligt nogal eens in de clinch met de hoge heeren.

Dat ging de ene keer over de aankoop van een "heijveld", dan weer over de aanleg van een weg om "passage te verkrijgen met paard en wagen naar Zoedijk" en hij fulmineerde heftig tegen z.i. te hoge belastingaanslagen.

Dit laatste liep zo hoog dat er bijtendscherpe brieven werden gewisseld, waarbij de Gedeputeerde Staten van Utrecht werden betrokken.

Het bleef door de jaren heen gewapende vrede tussen de partijen en daar kwam pas een eind aan toen in 1757

"d'Heer Deutz, grootste Ingeland van Baarn en Regeerend burgermeester van de Stad Amsterdam Aldaar overleed van off door het Podagra dat in d'Ingewanden was gevlogen".

Tussen al die gewichtige handelingen bleken er ook wel eens zaken van een heel ander kaliber de aandacht te vragen.

Als leek zouden we dat de krentjes uit de pap willen noemen en een paar van die krentjes hebben we er uit gevist omdat al te veel wetten en ordenantiën op den duur vervelend zouden worden.

Tenslotte houd ieder mens van een stukje sensatie op zijn tijd.

Kleinigheden als "nieuwe ijpebomen te pooten daar waar voorleden jaar de dorpsboomen zijn uijtgerooit en verkofft en een klein paaltge op het kerkhoff.... tot een monster om het geheele kerkhoff te doen planeeren" vallen in het niet bij het verschrikkelijke bericht op 23 januarij 1755: Cornelis van Staaten benevens een zoon van Jan Geurtzen van Ter Eem "beijden op het ijs in de Eem verdronken en des anderen daagswieder opgevist en op het land gelegt".

Dit alles werd niet gemeld zodat er geen schouw geschiede. Dank zij de viere (wijkmeester) van Ter Eem, die een expresse naar Utrecht zond, kwam er diezelfde avond permissie los van de Substituut Griffier, dat de "ouders van

die kinderen de twee lijken moghten weghaalen en laten begraven".

Dat was echter nog maar een klein treurberichtje, dat in het niet zinkt bij het relaas over Jacob van de Heijden, jongman binnen dezen dorpe.

Deze man eiste ondersteuning van de Diaconie maar kwam daarvoor blijkbaar niet in aanmerking.

Het was weer dominee Van Benthem, die zijn beklag kwam doen over de jeugdige onverlaat, die hem al twee jaar lang "met allerhanden brutaliteiten en scheldwoorden en drijgementen zouden hebben geïnsulteert".

Dat gebeurde niet alleen op straat maar ook tijdens de kerkdiensten.

Zijn eerwaarde werd daardoor niet alleen in zijn studie en tijdens de dienst gehinderd, maar hij was ook "bedugt om's Heeren weegen vrijelijk te kunnen gebruiken".

Het gerecht achtte zich onbevoegd om "middelen van dwang te appliceeren".

De kwestie blijft slepen; de man ziet kans om 's nachts de kerkdeuren met een bijl open te slaan en de brandklok te luiden.

Grote consternatie in het dorp!.

Nu wordt er besloten een "turbe" (enquête) te houden over de "conduites van den gewaande krankzinnige, zoodat men een rekest kan sturen aan't Hoff tot confinement van dezelve".

Het kostte heel wat moeite en touwtrekkerij om de ongelukkige definitief uit de gemeente te verwijderen; hij kreeg nog de kans om een kerkdienst te verstoren, waarna hij op bevel van de aanwezige schout door een diender met zijn hulpje in het Regthuijs werd opgeborgen.

De volgende morgen werd "deeze dolmensch" weer vrijgelaten omdat men hem niet vermocht te condemneren, bewaken of onderhouden.

Men hoopte dat hij binnenkort een delict zou perpetreeren waarvoor hij aanden lijve strafbaar zou zijn.

Na een gesprek met de "Hoofft officier" te Utrecht valt eindelijk het woord "tugthuijs" en 30 september werd de boze Jacob van zijn bed gelicht en "per vragter geboeijt na Utrecht gevoerd ende aldaar geplaatst in't Stadtugt of Werkhuijs".

Baarn kon weer vrijelijk adem halen.

Na deze opwindende periode krijgt men in 1756 opnieuw enige emoties te verwerken, in de vorm van een dubbele kindermoord, die de overstroming van de Eem in november bijna deed vergeten.

Veel werd er niet over gepubliceerd.

Het bleef niet bij dit ene verschrikkelijke feit; veertien dagen later werd er "een vrouwsperzoon dood gecroos (vermoedelijk met ingeslagen kaakbeen) gevonden.

Het doodde lighaam werd door schout, scepenen en de chirurgijn Jan Petri geschouwd op de doodbaer in de kerk".

En dat was nóg niet alles; weer vier dagen later werd er "een dood mansperzoon gevonden, voorover op zijn tronij".

Hij werd na identificatie "ordentelijk uijt't dorps huys begraven".

Bij al die gruwelijke nieuwtjes vielen andere in het niet.

Er werden schaareshokken opengebroken, schaapen gevild en van't vlees geroofft, de Eem overstroomde nogal eens weer, men noteerde op 24 december 1757 "een swaare aard-schok om $\frac{1}{2}$ ses vroeg; de volgende zomer was er sprake van ongehoorde hitte, waarbij "de ooghten in deze contrijen zijn verzengt".

Maar op het eind van het jaar hed Baarn toch no eens een moord te verwerken toen er verkoop was van Houthak op den Eult en de viere van Baarn 's avonds werd doodgestoken. Men had wel een vermoeden, wie da daad op zijn geweten had maar het Hoff Provinciaal heeft "niete laate zoeken na den daader".

Het laatste jaar-1758-verloopt rustig.

Men vervalt weer in het oude patroon van belastingen, transporten van huizen en erven; de Open Regtsdag wordt slechts summier genoemd

Gelukkig bezorgd de maand oktober het Geregt nog enige opwinding: men ontvangt ordres van den Staat omtrent het "Landen off Stranden van den Coper Thomas Reed, voerend de Royal George, die men dugt in de Zuiderzee met de Pest aan boord te swerven".

Hoe dat afliep vermeld de geschiedenis niet.

Jammer, want daar had ook weer een sappig verhaal aan kunnen vastzitten.

E.Witsenburg-Horsman

o-o-o-o-o-o-o-o

GROENEVELD IN BAARN

=====

Er verscheen in 1983 een aardig boekje over Groeneveld, een uitgaaf van de kastelenstichting, waarin van alles over de eigenaren van het huis is te lezen.

Maar de Amsterdamse archieven kunnen voor buitenplaatsen nog heel veel aanvullend materiaal leveren, dat hier niet is gebruikt.

De rijke Amsterdammers waren immers veelal de eigenaren van die buitenplaatsen rondom Amsterdam en ook nog wel verder af gelegen.

Vooraf de familiearchieven, waarvan Amsterdam er vele bezit, kunnen aanvullingen geven.

Dat is ook het geval met Groeneveld, dat hoofdzakelijk Amsterdammers als bewoners heeft gehad.

Ik kende het uit het archief Deutz, dat van de zolders van het Deutzenhofje is gekomen.

Maar de oudste akte over Groeneveld komt uit een andere bron.

Dat is de serie willige verkopeningen, die al aan het eind van de 16e eeuw begint en doorgaat tot 1811.

Het zijn de verslagen van veilingen van onroerend goed, niet alleen in Amsterdam, maar ook elders in het land.

Daarbij zijn veel buitenplaatsen, want waar zou men meer gegadigden kunnen vinden dan daar.

Op 6 juli 1661 werd de buitenplaats Groeneveld, voorheen de Biesen geheten, in het O.Z.Herenlogement in veiling gebracht. Alleen de makelaar word in die akte genoemd, niet de verkopers.

Maar het was hier niet moeilijk te achterhalen, wie dit waren.

In de veilingsvoorwaarden stond, dat het huis bij willig decreet voor het Hof van Utrecht moest worden overgedragen.

Een telefoon naar het rijksarchief daar, en een welwillende oud-collega daar zocht dat willig decreet daarop.

Het dateert van 11 april 1663 en verkopers waren Antonetta Kruyserts, weduwe van Jacob Pauw, met haar kinderen Jacob, Johan, Gerardus en Antonetta.

Uit die afschrijvingen van die willige decreten is meestal nog heel wat te halen aan gegevens over de familie en de eigendom van het huis, maar dat zou hier te ver voeren.

Jacob Pauw was de zoon van een zeepzieder in de Blinde Ezel op het Water of Damrak te Amsterdam, niet behorend tot de thans nog bestaande familie Pauw, maar in Amsterdam nog ouder.

Met zijn Rotterdamse moeder en haar tweede man was hij tenslotte daar terecht gekomen en met een Schiedamse in 1629 getrouwd.

Af en toe woonde het gezin in Amsterdam, dan weer elders. In 1661 woonde de weduwe met een zoon en dochter in Amsterdam en toen werd Groeneveld van de hand gedaan, maar wel werd het aangrenzende Buntveld in bezit gehouden, vermoedelijk wegens verveningen.

Alleen de zoon Johan, Remonstrant, bleef in Amsterdam.

Over de familie Deutz is in Amsterdam veel meer te vinden. De koper op de veiling van 1661 was Jeronimus Deutz, uit een rijk koopmansgeslacht.

Hij was ongetrouwd en had van zijn eveneens ongetrouwde broer Balthasar, die op 22 juni 1661 was gestorven de Vuursche geërft.

De aankoop op 6 juli van het aangrenzende Groeneveld, een hofstede etc. van 58 morgen, was dus begrijpelijk.

Nicolaas van Percijn, landmeter, had een kaart getekend van alle gronden.

Jeronimus mijnde boven de f9800,- die geboden was op f350,- en betaalde dus f10150,-.

Hij woonde in het ouderlijk huis de Ster op de Keizersgracht en stierf daar 7 maart 1681.

Reeds op 12 maart 1681 vond de scheiding plaats tussen de vijf staken die erfden, voor notaris Pelgrom.

Jeronimus had heel wat bij Groeneveld aangekocht, als grootste Eeckelenburgh van 45 morgen.

Dit ging allemaal-nog met bijbetaling door de andere staken naar de kinderen van Elisabeth Deutz, zuster van Jeronimus- en Joan Hoeufft.

De Vuurse kwam aan neven en nichten van der Muelen en werd dus weer afgescheiden.

Het boekje verteld de verdere geschiedenis, die zich even buiten Amsterdam afspeelt: De nicht Elisabeth Hoeufft, getrouwd met Andre Mamuchet, kreeg Groeneveld en bracht het in deze familie.

Haar zoon Marc moet begonnen zijn met de bouw van het huis, zoals het nu nog staat.

Na zijn dood werd het huis gekocht door een Amsterdammer, Arent van der Waeyen, die het echter alweer verkocht in 1735. De koper was Cornelis Hasselaar, die op een veiling voor f30000,- de heerlijkheid van de beide Eemnessen kocht in hetzelfde jaar.

Hij was uit een groot gezin en had fortuin in Indië gemaakt. Alweer komt een familiearchief ons te hulp.

De laatste Hooft Hasselaar vermaakte zijn archief aan de gemeente Amsterdam en ik herinner mij nog een bezoek bij hem op de Nieuwe Keizersgracht, waar in het Lutherse Bejaardenhuis flatjes waren ingericht.

De koffer met familiepapieren bevatte niets over Groeneveld en wel veel over Indië.

Het frappantst waren alle papieren over een zekere Ferdinand de Groot.

Ik schreef over deze geschiedenis in het jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie van 1964.

Als onwettig, maar goed opgevoed kind van een Borre was hij jong naar Indië vertrokken en had daar fortuin gemaakt.

Zijn jonge weduwe Pasques de Chavonnes hertrouwde met Cornelis Hasselaar.

Processen met de moeders familie in Woudenberg werden in 1735 beëindigd, juist het jaar, waarin Hasselaar Groeneveld en de beide Eemnessen kocht!.

De zoon Pieter Cornelis Hasselaer kreeg in 1737 na de dood van zijn vader Groeneveld toebedeeld en ook de Heerlijkheid van de beide Eemnessen.

Hij leefde veel te groot, liet o.a. de twee vleugels aan het huis bouwen, die een verbinding vormden met de beide bouwhuizen.

Net als zijn vader-maar in tegenstelling tot die met achterlating van een groot gezin-vertrok hij in 1755 naar Indië.

Hij had Groeneveld verkocht en de beide Eemnessen beleend.

Ook hij maakte fortuin en was zo gelukkig om gauw na zijn terugkeer Groeneveld weer te kunnen kopen.

Jan Lucas van der Lussen, die van 1755 tot zijn dood in 1772 eigenaar van Groeneveld was geweest had als echt-genote Johanna Maria Chalon, uit een familie van musici, schidders en toneelspelers.

Zij had geen geld ingebracht en ook haar man had groot geleefd, o.a. twee buitenplaatsen bij Groeneveld aangekocht.

Na zijn dood moest het huis worden verkocht.

Het werd weer op de veiling in Amsterdam gedaan.

Op 11 april 1774 werd het voor f70000,- opgehouden.

Weer krijgen we de veilingcondities.

Behalve de vergrote buitenplaats zijn nu ook de herberg Groeneveld, verhuurd voor f80,- per jaar en enige nieuw gebouwde arbeiderswoningen bij de koop inbegrepen.

Hasselaar moet vlak na de veiling het huis onderhands hebben gekocht.

Het gezin Van der Dussen ging later op de Ulenpas in de Achterhoek wonen, waarover de bekende schrijfster L.E.

haar "Mietje van der Dussen" schreef.

Het was daar heel wat zuiniger leven dan op Groeneveld in Baarn.

Hasselaar, die ook een goed huwelijk had gedaan, met een dochter van Gouverneur-generaal Mossel, kon het tot zijn dood toe volhouden op Groeneveld.

De Balbian Verster schreef daarover uitvoerig in het jaarboek Amstelodamum.

Maar bij zijn dood in 1797 was de situatie verre van rooskleurig.

De boedel werd onder beneficie van inventaris aanvaard en alles moest worden verkocht.

Er worden voor de Amsterdamse notaris Obbes vele akten opgemaakt, o.a. inventarissen van de inboedel, zowel in het stadhuis op de Keizersgracht als op Groeneveld.

Helaas is op Groeneveld geen onderverdeling van kamers aangegeven en moet men dus min of meer raden in wek vertrek de opgesomde meubelen staan.

In september werd er boedag op Groeneveld gehouden en de belangstelling op de kijkdagen zal er groot zijn geweest.

Het huis wordt weer in Amsterdam in veiling gebracht,

al op 27 september 1797.

De veilingvoorwaarden, die in 1661 drie pagina's hadden beslagen, nemen nu bijna veertig pagina's in beslag. Het handschrift van de klerken is dan ook wel wat royaler geworden.

De koper is weer een Amsterdammer, Joan Huydecoper van Maarsseveen, later directeur van de Nederlandse Bank. Helaas is het grote familiearchief niet in Amsterdam, maar in Utrecht op het rijksarchief terecht gekomen en is daarom over de verdere geschiedenis in het Amsterdamse gemeente-archief maar weinig te vinden.

Hij betaalde nog een flinke som voor het huis, f85000,-. Juist daarna in de Franse tijd zou het treurig gaan met de buitenplaatsen, die te duur werden zelfs voor de rijke Amsterdammers.

Er werd veel gesloopt.

Groeneveld zou echter glorieus voortleven.

Na de dood van Huydecoper leefde zijn derde vrouw er nog bijna 30 jaar als vruchtgebruikster.

Zij was een Van Tets en het familie-archief bevat daardoor weer brieven, geschreven op Groeneveld.

Het zijn droevige stukken, want H.A. van Lennep van Leiduin verloor zijn jonge vrouw van Tets al spoedig na het huwelijk.

Een merkwaardig verhaal over Groeneveld in de tijd van de bewoning van de vruchtgebruikster Van Tets is opgeschreven door een bekend Amsterdammer, Everardus Johannes Potgieter. Die maakte graag uitstapjes en gaf daarvan in geromaniseerde vorm publikaties.

Zijn "lief en leed in het Gooi" van 1839 wijdt een heel hoofdstuk aan Groeneveld en omgeving.

Het is geen gemakkelijke lektuur, waarin de schilder Otto, de student Dram en een ongenoemde metgezel een tocht naar Groeneveld maken.

Het is in basis zeker een waar gebeuren.

Daaruit blijkt, dat men de fraaie tuinen van Groeneveld kon bekijken onder geleide van een tuinman of hovenier.

Men moest dan wel een fooi aan deze gediensstige geven.

De drie jongelui gaan vrijgevochten op zichzelf.

Otto doet, om niet als bezoeker op te vallen, zijn witte zijden zakdoek aan als soort van voorschoot.

Het mankeerd nog maar dat er zich mensen onder zijn leiding begeven.

Ze bewonderen intussen de buitenplaats met het fraaie geboomte zeer.

Wel maken ze opmerkingen over de fooi aan de tuinman, die het zeker-naar hun en dus Potgieters ideeën-beter heeft dan de dagloners.

Ze eindigen in de Herberg Groeneveld aan de overkant van de weg, want het Rechthuis van Eemnes waar ze hadden willen eten, heeft een partij en dus geen plaats voor losse gasten.

De contacten van Groeneveld met Amsterdam bleven bestaan. Het huis kwam na de dood van de vruchtgebruikster aan een kleindochter Fabricus, die met een Amsterdamse advocaat Van Heemstra was getrouwd.

Een dochter uit dit huwelijk trouwde een Taets van Amerongen, zodat het bezit daarna in deze familie kwam.

Zo hoorde ik een heleboel over Groeneveld van een klasgenoot Suus Taets van Amerongen, want haar grootmoeder, die met de kinderloze weduwnaar Taets van Amerongen was getrouwd, was de laatste bewoonster van huize Groeneveld in oude stijl.

Zij stierf er in 1940.

Weer werd er toen op het huis Groeneveld boeldag gehouden. Het was nu voor de laatste keer.

De "gebeurtenis" op Groeneveld trok in Baarn sterk de aandacht.

De Amsterdamse mevrouw Van den Berg-willeumier vergezelde haar moeder-het gezin was in 1926 van Amsterdam naar Baarn verhuisd-bij deze gelegenheid en deed er een aantal aankopen.

Ne wijst ze vol trots in haar boerderijtje in Epe op de keukentafel en andere voorwerpen uit de keukeninventaris van Groeneveld.

Groeneveld werd in 1941 verkocht aan Staatsbosbeheer, Dat al in het bezit was van de boswachterswoning van de Vuurse.

En daarmee is de kringloop van dit verhaal voltrokken. In 1661 kocht Deutz Groeneveld vermoedelijk ook omdat het grensde aan zijn pas verworven bezit van de Vuurse.

Het was oorlog en daarmee zou voorgoed een einde komen van de bewoning van grote huizen als Groeneveld.

Kleine boerderijtjes zouden in de toekomst gezocht objecten zijn.

Ingaan op de verdere geschiedenis van Groeneveld heeft hier geen zin; Het boekje dat ik noemde verteld daarover uitvoerig.

De rol van Amsterdam in de geschiedenis van het huis was echter geheel opgehouden; alleen de archieven daar vertellen nog over het verleden.

J.H.van Eeghen

o-o-o-o-o-o-o

DE TEGELTABLEAUS VAN LENTELEVEN

=====
 Wie de kleuterschool Lenteleven kent, is op de hoogte van de aanwezigheid van een unieke collectie polychrome tegeltableaus, voorstellende sprookjes en kinderspelen. Deze collectie bestaat uit veertig tableaus, welke zijn verdeeld over de diverse klaslokalen en de gang. Ze zijn bij de bouw van de school aangebracht en verkeren wonder boven wonder nog in een uitstekende staat. Het merendeel van de tableaus bevindt zich in de lokalen, waar de tegels zijn aangebracht in schelpenmortel, een makkelijk te verwijderen materiaal.

Aangezien het bestuur van de HKB vreest, dat deze schitterende collectie tegels vernield dreigt te worden bij de geplande afbraak van deze fraaie school, heeft zij gemeend door middel van een schrijven het gemeentebestuur van Baarn op het unieke van deze tableaus te moeten wijzen. Door ons werd tevens geadviseerd eventueel contact op te nemen met het tegelmuseum in Otterlo. Het gaat ons hierbij niet in de eerste plaats om nieuwe aanwinsten voor de Oudheidkamer (al zouden we graag in het bezit komen van één of meer tableaus), maar om het behoud van deze tegels voor de Baarnse gemeenschap.

Van de gemeente ontvingen we hierop een bevestigend schrijven met de toezegging, dat deze zaak de aandacht had.

Laten we hopen dat deze tegeltableaus bewaard zullen blijven; tenslotte is er in Baarn al genoeg fraais verdwenen.

o-o-o-o-o-o-o

NIEUWE BAARNSE SCHOOL 75 JAAR OUD

=====
 Over de diverse festiviteiten ter gelegenheid van het 75 jarig bestaan van de N.B.S. is de laatste tijd in de plaatselijke pers reeds het nodige gepubliceerd.

Wij willen dan ook niet in herhalingen vervallen. Toch willen wij als Historische Kring nog even uw aandacht vestigen op een herinneringsalbum, dat onder auspiciën van de jubileum-commissie "75 jr. N.B.S." onlangs is verschenen. Dit album is niet alleen interessant voor oud-leerlingen van de N.B.S., maar ook voor iedere willekeurige historisch geïnteresseerde lezer.

Uit een aanbod van honderden foto's werden er ruim zestig geselecteerd en afgedrukt.

Deze fraaie foto's geven een goed beeld van de geschiedenis van de school en de heldere inleidende tekst van één van de leerkrachten, de Hr. H. van Ekris, verduidelijkt het geheel nog.

Op vaak humoristische wijze wordt het wel en wee van de school chronologisch beschreven vanaf de oprichting in 1908 tot heden.

Voor liefhebbers is het album tegen betaling van f18,- nog verkrijgbaar aan de school.

o-o-o-o-o-o-o-o-o

ALS STUKJES VAN EEN LEGPUZZEL

De inhoud van het in dit nummer opgenomen bijzonder interessante artikel over de geschiedenis van Groeneveld, werd op 3 juni 1983 door Mevr. Dr. I.H. van Eeghen verteld tijdens de opening van een tentoonstelling van Margo Hudig in het "kasteel".

Met al het nieuwe, dat zij bij die gelegenheid over Groeneveld's voormalige eigenaars vertelde, schoven echter ook enkele stukjes legpuzzel betreffende De Hooge Vuursche op hun plaats.

Snuffelden wij i.v.m. onze tentoonstelling in en over de Vuursche in 1981 in het Rijksarchief Utrecht en de Gemeente-archieven van Amersfoort en Baarn, wat het huis "De Hooge Vuursche" betreft kwamen we niet verder terug dan 1755.

Wellicht herinnert U het zich nog (zie "Baerne", 5e jaargang no. 2 dd mei 1981): het huidige "kasteel De Hooge Vuursche", gebouwd in de jaren 1911/12, is tenminste het derde huis met die naam.

Het tweede huis stond aan de linkerzijde van de straatweg, gaande van Baarn naar Hilversum, tussen pl.m. 1840 en 1912, terwijl, wat wij gemakshalve De Hooge Vuursche I noemen, volgens gegevens in het archief van de Oudheidkamer, rechts van de weg zou hebben gestaan, even voorbij de stoplichten bij de afslag naar Lage Vuursche.

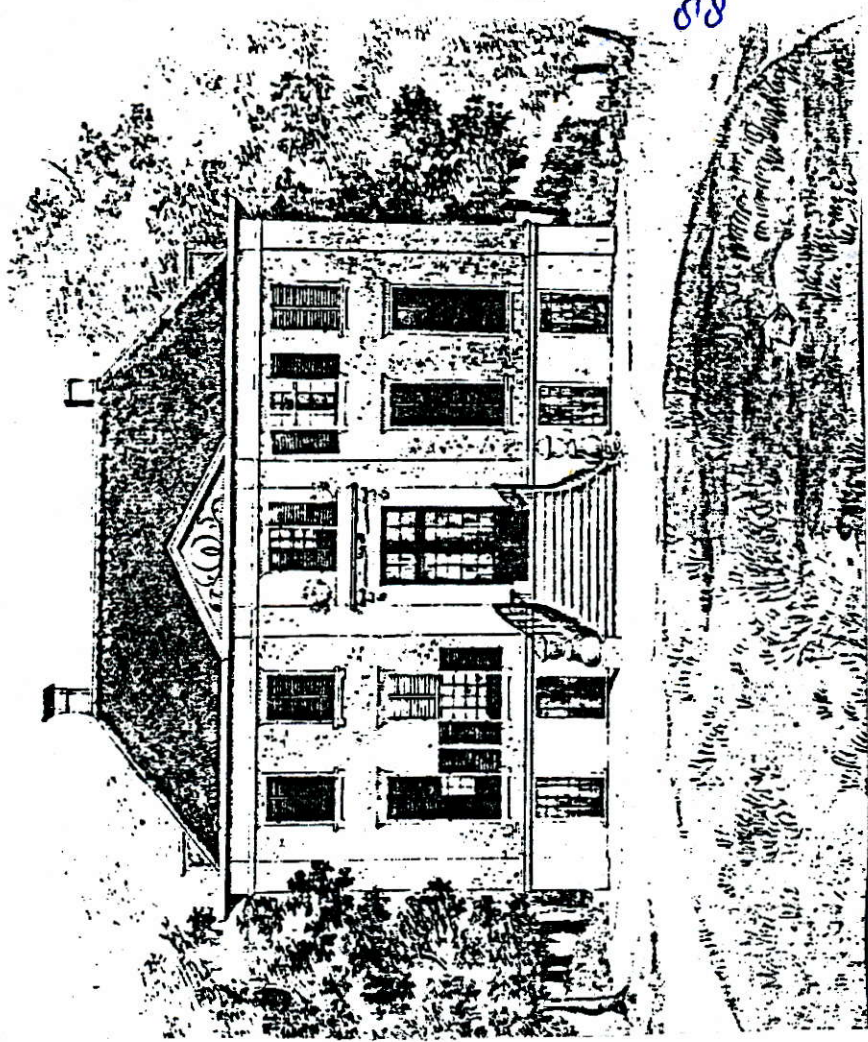
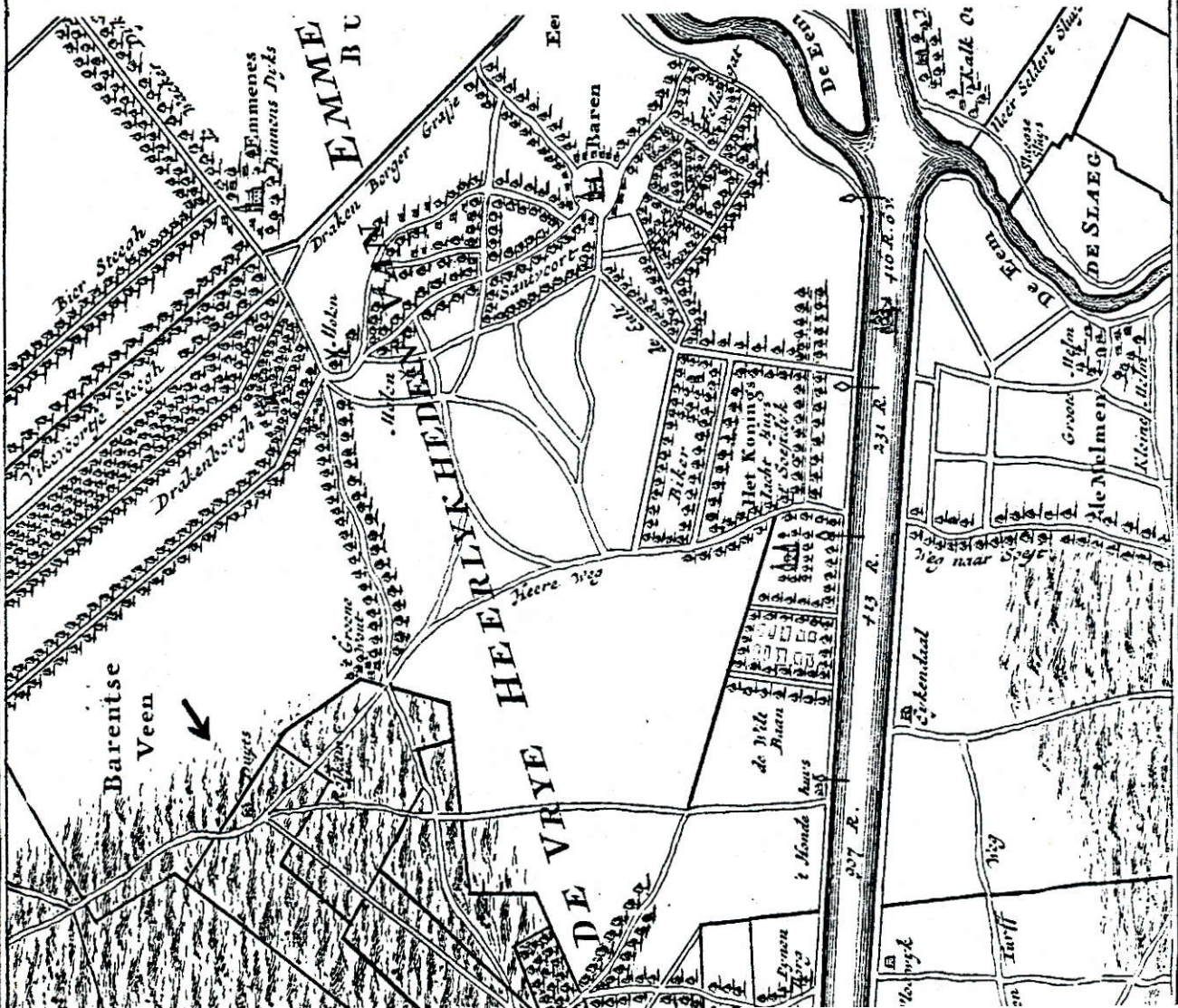
Volgens gegevens van Jhr.Mr. L.M. Rutgers van Rozenburg zou dit huis pl.m. 1795 zijngekocht door zijn overgrootvader, Louis Rutgers, van een lid van het bekende patriciersgeslacht van der Muelen uit Utrecht. Louis Rutgers verkocht De Hooge Vuursche overigens in 1815 voor de sloop.

Uit een hypotheekakte van december 1798 bleek, dat Louis Rutgers op 18 augustus 1798 na publieke veiling van de Heer Pieter van der Vliet "in coope hadde aangestaan: Een Buijtengoed, staande onder den gerechte van de Vuursche en Baarn, bestaande in Een Heere Huisinge, Tuinmanswoning, Stallinge, Koetshuijs, en verdere getimmertens op de plaats staande, mitsgaders daghuurderswoningen, Tuinen, Boomgaarden, en Houtgewasschen, Zo van opgaande Boomen, als omtrent Honderd mergen eiken Hakhout en een Zeer groote uitgestrektheid van Heivelden, mitsgaders vijf mergen weiland en twee Kampen achter en nabij de voorschreeve Huijsinge gelegen, zijnde het voorschreeven Buijtengoed bij Calculatie groot Drie Honderd mergen, strekkende enz." (en dan volgt een weliswaar interessante, maar zeer uitgebreide omschrijving).

Behalve de Heerenhuijsinge werd ook aangekocht een "hofstede van ouds genaamd De Pisheuvel nu de Caab" en "zeker Bosch genaamd het Wilde Bosch".

Een zeker zo interessant stuk was voor ons echter een akte van scheiding uit 1755 tussen de vele erfgenamen van Willem van der Meulen (ook Muelen), Heer van Oud Broekhuizen Niecoop Portengen enz, decan in de kerk van St. Marie, mitsgaders Raed Ordinaris in den Ed. Hove provinciaal van Utrecht. Hieruit blijkt, dat na het overlijden van genoemde Willem een veiling heeft plaats gevonden "dog na genoegen dezelve niet hebben conne Vercopen". Het goed bleef dus onverkocht.

Links: fragment van kaart met een geprojecteerd kanaal van Utrecht naar de Zuiderzee, dat overigens nooit werd gerealiseerd. Zie pijltje naar "Duijts". Zie ook de naam "Biker" naast het "Konings Jacht Huys".

Rechts: afdruk van foto van een aquarel van de Hooge Vuursche I.

DE VOEDSEL- EN BRANDSTOFVOORZIENING IN BAARN IN 1944-1945
=====

Degenen, die in het afgelopen halfjaar regelmatig op maandagmorgen in "de kelder" kwamen, hebben daar ongetwijfeld één van onze jonge leden, Jeanine Vlastuin, ontmoet. Jeanine werkte i.v.m. haar studie (lerarenopleiding Duits en geschiedenis) aan een scriptie met als onderwerp de voedsel- en brandstofvoorziening in Baarn in de jaren 1944 en '45.

Zij putte daarvoor in ruime mate uit het archiefmateriaal, dat in de Oudheidkamer aanwezig is, en bezocht bovendien diverse mense, die een en ander van zeer nabij hebben meegemaakt.

Een lijvig en gedegen document van 44 bladzijden met vele bijlagen kwam gereed, waarvan een exemplaar in het Oudheidkamer-archief voor belangstellenden ter inzage is. Al lezende realiseer je je weer eens hoe erg het eigenlijk allemaal was.

Honger, kou en duisternis (geen gas en electra meer sinds oktober 1944).

Gebrek aan letterlijk alles.

Zelfs met water moest men zuinig zijn zoals blijkt uit "Aanwijzingen i.v.m. het spaarzaam gebruik van water" dd 15 september 1944.

Het watergebruik was tot een derde terug gebracht!.

Op zich al onvoorstelbaar, maar zeker als we ons realiseren dat er in Baarn in die tijd ook nog veel evacuees waren.

Jeanine verdient alleszins een compliment voor haar scriptie en een gelukwens!.

Een gelukwens in viervoud dan, want zij slaagde voor haar examen, kreeg een baan als lerares Duits in Culemborg, kreeg een flat en ...last but not least stapte ze 2 sept. jl. in het huwelijksbootje.

Namens bestuur, redactie en leden van de werkgroep Oudheidkamer daarom van harte proficiat!.

G.H.Grootendorst-Loornekamp

o-o-o-o-o

PROGRAMMA

=====

Zaterdag
8 oktober
10-17 uur

HISTORISCHE MARKT in de Waldheim-mavo,
Vondellaan 2.
O.a. kramen met oude ansichten (ruilen en verkoop), fossielen en prehistische werktuigen, oude prenten, reproducties, boeken, snuisterijen, oude en nieuwe handwerken en antiek. Van de baten zal een fonds worden gevormd t.b.v. aankopen voor de collectie Oudheidkamer.
TOEGANG VRIJ !!!!!

Donderdag
20 oktober
20 uur

Lezing met dia's door de heer J. Laams over venen en vervenen.
Zowel de "natte" als de "droge" turfwinning komen ter sprake.
Uiteraard wordt aandacht besteed aan de turfwinning in de Baarnse venen.

Plaats: Nicolaastrefpunt, Kerkstraat 17.

Dinsdag
22 november
20 uur

Lezing met dia's door Prof. Dr. J. Th. F. Boeles over de historie van de geneeskunst.
De lezing begint met de grijze oudheid, zal veel interessants te horen en te zien geven over de Middeleeuwen, terwijl het laatste kwartier gewijd zal zijn aan de snelle vlucht, die de geneeskunde sinds pl.m. 1800 doormaakte.

Plaats: Nicolaastrefpunt, Kerkstraat 17.

Donderdag
1 december
20 uur

Verguld-avondje o.l.v. Mv. G.W.S. Astro- van Hasselt.
In verband met het te bestellen materiaal (speciale speculaaspoppen en eetbare verf) is is opgave vooraf noodzakelijk.
Eventuele liefhebbers dienen daarom voor 10 november contact op te nemen met:

B. Eraat Gerrit van der Veenlaan 2, tel. 12523, of
Mv. G.H. Grootendorst van Beethovenlaan 5, tel. 13133.

Op deze adressen kunt u overigens ook alle inlichtingen krijgen betreffende het lidmaatschap, de werkzaamheden, en de wekgroepen van de "Historische Kring Baerne".

Woensdag
16 november
20 uur
Plaats

Lezing met dia's door de Hr. Brinkerink.
De lezing gaat over opgravingen welke op Sardinië hebben plaats gevonden.
Oudheidkamer aan de Laanstraat